

Szimfonikus zenekari zenésztípusok

Miért nem tudják egyes zenészek megtalálni a helyüket a zenekarban? Miért nem lelkesednek egyes produkció-típusok kapcsán? Kit mi motivál? Mi a pénz szerepe? Milyen mellékállásai vannak a szimfonikus zenekari zenészeknek, és ezek hogyan befolyásolják a főállásuk során nyújtott teljesítményüket? Mindezek alapján hogyan is ösztönözzük a zenekar tagjait? Számos kérdés közül csak néhány alapvetőt említve utalunk arra, hogy milyen komplex feladat egy szimfonikus zenekar vezetése.

Jelen cikkben a szimfonikus zenekarban játszó zenészek típusait, egyéniségeit tárjuk fel, hogy megérthessük az egyéni motivációikat és élethelyzetüket, amely személyes vezetésük alapvető feltétele. A cikk eredményei rámutatnak, hogy ugyan sok esetben a pénz egy fontos tényező a mellékállás(ok) vállalásában, azonban számos esetben az egyéni fejlődés és kiteljesedés az igazán meghatározó.

Ahogy korábbi cikkünkben (Kihívások előtt a szimfonikus zenekarok – kiszámíthatatlan kulturális környezet, ZeneKar, 2019/6) kifejtettük, a nemrég életbe lépett pontrendszer értelmében különböző tevékenységeket, feladatokat kell vállalniuk a zenekaroknak a TAO-t felváltó támogatásért. A különböző embertípusok ismeretében érthetővé válik az is, hogy bizonyos feladatokat miért találnak egyesek izgalmasnak, míg mások nem olyan szívesen vesznek részt azokban. A zenekari játékosok archetípusainak megismerése, feltárása kiválóan használható a kultúramenedzsment terén: elősegíti a kiválasztást és az ösztönzést, illetve segít megteremteni a célkongruenciát a zenekari és az egyéni célok között, hiszen rávilágít arra, hogy a művészek jellemzően milyen célrendszer mentén élnek, mi motiválja, hajtja őket.

A zenészek élethelyzetének feltárása érdekében egyéni interjúkat készítettünk, amelyek során azt vizsgáltuk, hogy az adott zenekarban való zenélés mellett milyen egyéb tevékenységeket végeznek, ezek mögött milyen motiváló tényezők rejlenek, illetve milyen értékek mentén rangsorolják tennivalóikat. A beszélgetésekből kiindulva jelen cikkben megfogalmazunk a közös jellemzők alapján néhány perszónát (közös jellemzőkkel bíró csoportot, narratívát), amelyek egy-egy archetípust jellemeznek. Fontos megemlíteni, hogy van olyan zenész, aki egyszerre több archetípus jellemzőit is magán hordozza. A besorolás természetesen életrészeként is változhat, hiszen például más értékeket tarthat lényegesnek az ember fiatalon, mint később, miután családot alapít.

Összes interjúalanyunk számára a zenekari játék jelenti az állandó pontot, és emellett vállalnak különböző feladatokat, az pedig – egyikük szavaival élve – „amőbaszerűen változik”, hogy mennyi időt töltenek a zenekarokban és máshol.

Az utánpótlásnevelő

Az utánpótlásnevelő a zenekarban való játék mellett jellemzően zeneiskolában, félállásban, heti két délután alkalmával tanítja a jövő muzikusait, amellyel némi pluszkeresetre tesz szert, illetve nemes célokat szolgál. Mindez egyénenként változó megterhelést jelent. Egyesek úgy érzik, hogy viszonylag kevés energiabefektetést igényel a tanítás, és lehetőséget ad arra, hogy a zenész a zenekari játék mellett „pihentető módon” dolgozzon. „Folyamatosan a zenekar mellett nem trombitálhatok; olyan tevékenység kell, amikor pihen a szám, a tanítást pedig letudom két délután”. Mások éppen fordítva vélekednek: „mindig is szívesebben játszottam zenekarban, mint tanítottam; sokkal fárasztóbb, mint a zenekarba beülni pár órára”; „a tanítást én egy másik szakmának gondolom; annál jobban semmi nem szívja le az agyat, egy hatórás tanítás egy tizenkét órás zenéléssel ér fel”.

Varga Zoltán a Rádiózenekar kűrtművésze tanítás közben

A tanítás mögött rejlő motivációkat vizsgálva megállapíthatjuk, hogy jellemzően az anyagiak dominálnak, azonban egyeseknél teljesen más tényezők állnak a háttérben: „pont, hogy nem a pénzért csinálom; a gyerekek várnak és számítanak rám, összekészülődnek, eljönnek a zeneiskolába, kvázi megtisztelnak, akkor igenis jönni és csinálni kell”.

A multizenekaros

A multizenekaros egyszerre több szimfonikus zenekar munkájában vesz részt állandó tagként. Ahogy egyik alanyunk fogalmazott, „jó a levegőváltás”; előnyös, ha az ember más közegben is helyt tud állni, ugyanis minden zenekarnak más a profilja, mindenütt más a technika, „máshogy kell fújni”, a munkamódszerek is eltérőek lehetnek. A multizenekaros ezek következtében kiváló alkalmazkodóképességgel rendelkezik, sokrétű tapasztalatát pedig a zene többi területén is kamatoztatni tudja (például egy fúvóskvartett esetében képes máshogy is fújni, mint a számára megszokott). Természetesen ezek mellett a pluszkereset lehetősége is ösztönzőleg hathat a zenészre, hogy multizenekarossá váljon.

A haknikirály

A haknikirály a zenekari állása és teendői mellett szabadidejében más szimfonikus zenekarok munkájában, stúdiózásokban vagy akár könnyűzenei projektekben vesz részt. Interjúalanyaink közül többen kiemelték, hogy elsőként az „anyazenekaruknál” kell helytállniuk, azonban a naptárak egyeztetését követően, szabad óráikban szívesen „hakniznak”, amelyek jellemzően egyszeri pénzkereseti lehetőségek.

A motivációs hátteret vizsgálva számos tényező megjelenik, azonban abban egyöntetűen egyetértett az összes haknikirály, hogy a fizetést kiegészítő pluszpénz az egyik legfőbb ok, ami miatt elvállalják ezeket a feladatokat. Egyikük szavaival élve: „ha pénzkereseti lehetőségéről van szó, ami elém jön, akkor azt nem utasítom vissza”. Emellett fontos hangsúlyozni, hogy a haknik kihívást és élvezetet is jelenthetnek, ha olyan darabra hívják a művészt, amely a „szíve csücske” és szívesen játssza, egyik alanyunk megfogalmazásában „a lényeg, hogy kikkel és mit lehet játszani”. Többen a haknikban rejlő szakmai fejlődés lehetőségét emelték ki: a megszokottól eltérő produkciókban való részvétel nagymértékben segítheti a zenész fejlődését, sokat tanulhat belőlük.

A TOM-TOM Stúdió, ahol a legtöbb filmzene-hakni zajlik

Vannak, akik kifejezetten a „buli kedvéért” hakniznak, egyfajta közösségépítő tevékenységként tekintve ezekre az eseményekre, ahol találkozhatnak más zenekarokkal játszó társaikkal, megismerhetik más zenekarok működési módját, kiszakadhatnak a mindennapi rutinból. Egyik alanyunk az ÖTYE-hez (Öreg Tyúkok Egyesülete) hasonlította ezeket az alkalmakat: a rég nem látott kollégákkal a szünetben lehet egy jót beszélgetni. Az említett tényező hangsúlyossága életszakaszonként változó; jellemzően a fiatalabbak vágnak arra, hogy belemélyedjenek minél több zenekar munkájába és bővíthessék repertoárjukat, szakmai eszköztárukat: „fiatalként mindig minden új és kíváncsi voltam, most viszont újat már nem nagyon tudnak mutatni”. További fontos motiváló tényező, hogy az ember benne maradjon a körforgásban: „ha hívnak párszor, és nem megyek, akkor nem fognak többet keresni; mindig bizonyítani kell, a referenciamunkámat otthagynom mindenütt”.

Egyes haknikirályoknál az anyagi megfontolások teljesen háttérbe szorulnak, és inkább a tevékenység szakmai része válik hangsúlyossá. Ezek a zenészek önmegvalósításként élik meg a zenekari munkán felüli, egyéb produkciókban való részvételt: „a könnyűzenei dolgokat nagyon élvezem, óriási lehetőségek”, „annyira jó, hogy a munkámat úgy tudom elvégezni, hogy több arcomat tudom megmutatni a zenélésen keresztül”, „ha a darab vagy az előadók kedvéért lehet valami jót csinálni, simán elmennek haknizni magasabb zenekari fizetés mellett is”.

A kamarazene szerelmese

A kamarazene szerelmese az igazi kiteljesedést a kvartettek, kvintettek világában találja meg: „az az ajándék, hogy az ember vonósnégyest játszhat, olyan, mint amikor kinyit egy diópálinkát; a mi irodalmunknak a csúcsa”. A zenész leginkább a kamarazenében mutathatja meg virtuozitását és tudását; előfordulhat, hogy például egy fúvós a zenekarban az adott darabban csak néhány hangot fúj, míg egy kvartett esetében szólista rangra emelkedik. Mindez természetesen ösztönzőleg hat a művészekre, akik a kamarazenei produkciókban való részvétel „szerelem-projekteként” emlegették, amelyek esetében a pénz - mint motiváló tényező - szóba sem került: „a vonósnégyes mindenről szól, csak pont a pénzről nem; ez egy hobbi, szerelem”. Mindeközben a zenész szakmailag is fejlődik; megtanulja, hogyan reagáljon a másik rezdüléseire, hiszen a kamarazenében „egyszerre kell flexibilisnek és nagyon biztosnak lenni” – ez pedig kiválóan kamatoztatható a zenekari játék esetében is.

A több szakmát űző

A több szakmát űző zenész a művész-lét mellett rendelkezik egy „civil szakmával” is. Interjúalanyaink között volt fotós, jogász, családi vállalkozás tulajdonosa, illetve barkács-szakember is. Ezek a tevékenységek segítenek

számukra kikapcsolni a zene világából, ugyanis a zenekari lét „azért nagyon taposómalom tud lenni”. Egyik alanyunk szavait idézve „mindenkinek csak ajánlani tudom, hogy legyenek másfajta célkitűzései is az életben a zenélésen kívül, amelyek más módon töltik, mielőtt belefásulnának a zenekari létbe”. A sokféleség, változatosság mellett a pénzkereset lehetősége is ösztönzőleg hat egyesekre, hogy másfajta tevékenységekbe fogjanak: „a pénzt úgy pótlom, hogy barkácsolok: ezer éve építkezem; én így szedem össze azt az összeget, amit mások az Operában megkeresnek, de aztán a mestereknek meg kifizetik”.

Az édesanya

Ugyan napjainkban egyre inkább eltűnőben vannak a hagyományos férfi-női szerepek, az édesanyák speciális helyzete egy külön alpontot érdemel. Az édesanya zenekari munkája mellett gyermeket nevel és jellemzően ő végzi a gyerek körüli teendőket. Egyik alanyunk megfogalmazásában „nőként ez mindig összetettebb, nehezebb, még akkor is, ha van gyereke a férfinak, mert ezek a tradicionális szerepek még mindig megmaradtak, ami nem is baj, én szeretem ezeket alapvetően”. Ennek következtében sokkal kevesebb kiegészítő tevékenységet tud vállalni, mint a férfiak; egy-egy feladat elvállalása kapcsán minden alkalommal mérlegeli, hogy megéri-e a feladatra szánt idő, amelyet a családjával is tölthetne. Egyik alanyunk a tanítást hagyta abba a gyerekek érkezését követően, míg más a haktikat, kiegészítő projekteket sorolja esetlegesen hátrébb: „feleség és anyuka vagyok, ez bőven kiteszi az időmet”.

Az édesanya zenekari munkája mellett gyermeket nevel

Összességében megállapíthatjuk, hogy a zenészek jellemzően keresik a zenekar mellett végezhető egyéb tevékenységeket; „szeretnének több lábon élni”, amely több okra vezethető vissza. Számos zenekar nem tud olyan vonzó fizetéseket kínálni, mint „versenytársaik”, így a zenészek fizetékiegészítő feladatokat végeznek; „sokan kénytelenek voltak kiépitni maguknak más dolgokat is, amelyekből pénzt keresnek”. Ők amennyiben magasabb fizetést kapnának, ezeket abbahagynák.

A pluszfeladatok vállalása mögött azonban számos esetben nem az anyagiak állnak: például a kamarazenélés

A Rádiózenekar fúvósötöse – anno...

vagy egyes felkérések elfogadása örömmel, tanulási lehetőséget, a jelenlegi közegből való ideiglenes kiszakadást jelent, amely lehetőséget ad egyúttal a látókör tágítására is. Mindebből pedig profitálhat a zenekar is, egyrészt színesítheti előadásait a tagok sokszínűségét kihasználva, másrészt pedig motivált, flexibilis és tapasztalt zenészekkel dolgozhat. A motivációs elméletek kiemelik a pénzhiányos tényező-voltát, amely azt jelenti, hogy hiánya elégedetlenséghez vezet, de meglete nem okoz automatikusan elégedettséget és motivált munkavállalót. Ez a gondolatmenet interjúink során is megjelent: egyik alanyunk szavait idézve „az [említett] tevékenységek elvállalása nem azon múlik, hogy mennyi pénz kapok”.

Jelen kutatásunkban hat jellemző archetípust tártunk fel, amelyek tovább finomíthatók, illetve bővíthetők. A későbbiekben célunk, hogy minél teljesebb képet alkothassunk a hazai zenész-társadalomról. Mindez nagymértékben tudja segíteni a (kezdő) menedzsereket, vezetőket munkájukat, akik a főbb embertípusok ismeretében könnyen azonosíthatják kollégáik legfőbb szükségleteit, igényeit. Ennek eredményeképp a vezetési eszköztárat is hatékonyabban és eredményesebben használhatják, a megfelelően alkalmazott ösztönzők pedig nagyobb elégedettséghez és kisebb fluktuációhoz vezetnek.

Ön, kedves Olvasó, egyetért az azonosított archetípussokkal? Szívesen kiegészítené a bemutatottakat? Amennyiben egyedi történettel rendelkezik, amely tovább gazdagítaná az ismertett kategóriákat, kérjük írjon a cikk szerzőinek!

Szedmák Borbála kutató, a Stratégiai és Nemzetközi Menedzsment Kutatóközpont tagja a Budapesti Corvinus Egyetemen. Közel húsz éve foglalkozik klasszikus zenéléssel, fő kutatási területe a kultúramenedzsment. bori.szedmak@gmail.com

Dr. Szabó Zs. Roland digitális transzformációs, üzleti-modell-innovációs és változásvezetési szakértő, a Stratégiai és Nemzetközi Menedzsment Kutatóközpont vezetője, egyetemi docens a Budapesti Corvinus Egyetemen. zsoltrand.szabo@uni-corvinus.hu